

toriaa tutkittaessa. Laajaa huomiota ja arvonosoituksia saaneen viidennen osan (Hussiittilaissodat) jälkeen mielenkiintoa herättäneen myös tulkinnat Tšekkoslovakian uudemman historiasta. Roland Barthesin ennustus 1990-luvun alussa tuntuu joskus pitävän paikkaansa. Hän ajatteli, että mennyt sosialistinen aikakausi on kansakunnille liian raskas asia käsiteltäväksi ja tulkinnat menneisyydestä jäävät kulttuuripiirin ulkopuolisille tutkijoille. Tšekin tasavallan historiankirjoituksessa ei ole tapahtunut ainakaan vielä puhdistautumista. Sen sijaan taide, lähinnä elokuvat ja teatteri, ovat käyneet jo jonkin aikaa omaa terapiaansa ja ovat selkeästi tiedettä herkempiä ja kyvykkäämpiä itsetutkisteluun. Paskan projektin myötä aihetta käsitellään lähestulkoon ensimmäistä kertaa niin laajasti. On tärkeää kansallisen itseymmäryksen kannalta, että tšekit alkavat rakentaa itselleen käsityksen edellisistä kuudestakymmenestä vuodesta.

Velké dějiny země Koruny české on sekä laajuutensa että sisältönsä puolesta varsin poikkeuksellinen tšekkiläinen historiankirjoituksen tuote. Tavallisesti sikkäläisistä teoksista puuttuu viitejärjestelmä lähes kokonaan ja myös sen käyttö on lähinnä viitteellistä. Kirjallisuusluettelot ovat monesti vaillinaisia ja tiedon alkuperää saa ulkopuolinen lähinnä arvailla. Tässä historiateoksessa dokumentointi on kuitenkin varsin kattava ja sen käyttöön on kiinnitetty runsaasti huomiota. Yksittäisten osien kirjallisuusluettelot ovat käsiteltävän aikakauden laajoja bibliografioita, joiden avulla pystyy helposti hankkimaan myös lisätietoa. Muutosta on selkeästi pyrkimys ammatillisempaan tutkimusotteeseen.

Tieteellisyyden korostaminen rajaa lukijakuntaa, mutta valinta on tietoinen. Velké dějiny země Koruny české on haluttu suun-

nata vaativammalle ja suppeammalle lukijakunnalle. Tekijät ovat halunneet tuottaa myös niin sanotusti täydellisen historian-teoksen, joka uppoutuu tulkin-

nassaan pieniin, lähinnä poliittisiin yksityiskohtiin jättämällä laajemmat asiakokonaisuudet rauhaan.

Jussi-Pekka Hakkarainen

Neuvosto-Karjala suunnitelmatalouden toteuttajana

Sari Autio: *Suunnitelmatalous Neuvosto-Karjalassa 1928-1941. Paikallistason rooli Neuvostoliiton teollistamisessa.* Helsinki: SKS, 2002. (Bibliotheca Historica 71)

Aleksanteri-instituutin vuonna 1998 toimintansa aloittanut tutkijakoulu tuotti tämän vuoden alussa ensimmäisen väitöskirjansa. FL Sari Autio, Tampereen yliopistosta, väitteli tohtoriksi Neuvosto-Karjalan metsätaloutta käsittelevällä väitöskirjallaan *Suunnitelmatalous Neuvosto-Karjalassa 1928-1941. Paikallistason rooli Neuvostoliiton teollistamisessa*. Tämä historian väitöskirja tarjoaa eri tieteenaloista kiinnostuneille lukijoille huolellisesti dokumentoidun ja konkreettisen kuvauksen sosialistisen talouspolitiikan toteuttamisesta paikallistasolla. Maantieteilijöinä meitä kiinnostaa erityisesti historioitsijan näkemys paikallisen ja alueellisen tason roolista keskusjohtoisessa taloudessa.

Kirja noudattaa normaalia väitöskirjan rakennetta ja painottuu alussa aiemman tutkimuksen ja metodologisten ratkaisujen esittelyyn. Neuvosto-Karjalan kehitystä tarkastellaan kahdesta näkökulmasta ja kahdessa osassa. Kirja valottaa onnistuneesti suunnitelmatalouden alkutaipaleen kehitystä niin keskushallinnon, Neuvosto-Karjalan kuin kolhoosiyöläistenkin näkökulmasta. Väitöskirjassa käsitellään ensin Neuvosto-Karjalan talouden ja metsätalouden kehitystä yleisesti, minkä jälkeen keskitytään kuvaamaan suunnitelmataloutta

kolhoosiyöläisten näkökulmasta. Monitahoisen kehityksen kuvaaminen on ollut haastava tehtävä, jossa Autio on myös onnistunut. Sekä metsätalous että kolhoosiyöläisten elinolot käsitellään hyvin yksityiskohtaisesti ja perusteellisesti. Kirja tuokin lukijan eteen hätkähdyttävällä tavalla suunnitelmatalouden käynnistämisen ja Neuvostoliiton teollistamisen kovan hinnan yksilötasolla.

Väitöskirjan kiistattomiin ansioihin kuuluu huolellisen arkistotyön avulla noin 40-sivuiseksi liitteeksi koottu ainutlaatuinen taulukkoaineisto, jonka avulla välittyy hyvä kokonaiskuva Neuvosto-Karjalan roolista suunnitelmataloudessa, viisivuotissuunnitelmien toteutumisesta Neuvosto-Karjalassa, metsäteollisuuden kehityksestä sekä työvoimakysymyksestä.

Neuvosto-Karjalan yleistä kehitystä kuvaava ensimmäinen luku esittää havainnollisesti paikallistason ja keskushallinnon ristiriidat ensimmäisten viisivuotissuunnitelmien aikana. Neuvosto-Karjalan suomalaisella johdolla oli 1920-luvulla vankka usko alueen talouden elinvoimaisuuteen ja kehitykseen nimenomaan metsäresurssien turvin. Neuvosto-Karjalassa tavoiteltiin 1920-luvulla puun jalostusasteen nostamista. Keskittymistä tukkipuun ja sahatavaran tuotantoon ja vientiin ei pidetty alueen eikä myöskään koko maan etujen mukaisena. Neuvosto-Karjala ei kuitenkaan pystynyt rahoittamaan vaadittuja investointeja omin voimin. Se olisi tarvinnut

keskushallinnon tukea, mutta keskushallinto ei suostunut Karjalan tavoittelemiin investointeihin. Alueellisen kehityksen tavoitteiden ristiriitaisuus heijastui tuotantosuunnitelmien toteuttamisessa. Neuvostoliiton ensimmäisten viisivuotissuunnitelmien määrälliset ja laadulliset tavoitteet – esimerkiksi tuotannon kasvu ja koneistaminen – piti toteuttaa myös Karjassa, mutta keskuksen ehdoin. Neuvosto-Karjalan suomalainen johto pyrki kuitenkin Karjalan kokonaisvaltaisempaan kehittämiseen. Tätä pidettiin keskushallinnossa ideologisesti sopimattomana. Suomalainen johto joutuikin väistymään, keskushallinnon ote lujittui ja Karjala valjastettiin yhä tiukemmin koko Neuvostoliiton kehittämistä koskevien tavoitteiden saavuttamiseen. Erityisen havainnollinen esimerkki oli Vietnanmeren-Itämeren kanavan rakentaminen. Se oli keskushallinnon hanke, joka valmistuttuaankin oli kanavakombinaattina suoraan keskushallinnon alainen. Sitä ”yhdisti Neuvosto-Karjalaan vain maantieteellinen sijainti”, kuten Autio toteaa. Väitöskirjan ensimmäinen osa esittelee myös yksityiskohtaisesti suunnitelmatilouden käynnistämiseen liittyviä käytännön vaikeuksia. Esimerkiksi koneiden käytön lisääminen oli pysyvä, mutta käytännössä saavuttamaton tavoite.

Väitöskirjan loppuosa käsittelee suunnitelmatiloutta työvoiman näkökulmasta ja kuvaa selkeästi suunnitelmatilouden synnyttämää työvoimapulaa ja sen toivottoman tuntuisia ratkaisuyrityksiä siirtolaisten, vankityövoiman ja paikallisen työvoiman tehokäytön avulla. Kirjan mukaan Karjalan suomalainen johto kannatti ammattitaitoisten siirtolaisten tulon lisäämistä, keskushallinto puolestaan vankityövoiman käytön lisäämistä. Työvoimakäsymys havainnollistaa mainiosti keskuksen ja paikallistason ta-

voitteiden eroa: keskus tavoitteli vankityövoimalla lyhyen tähtäimen hyötyä paikallistason pyrkinessä siirtolaisten avulla ratkaisemaan sekä työvoimapulan että aikaa myöten kohentamaan yleistä ammattitaitoa. Työvoiman alkuperästä riippumatta sen asema kurjistui, kun teollistumistavoitteita pyrittiin saavuttamaan. Asunto- ja työolot olivat kurjia ja tavaroita oli saatavilla hyvin niukasti. Kirjan loppuosassa oleva pohdiskeleva luku ”Suunnitelmatilous Neuvosto-Karjalassa” tiivistää hyvin kirjan keskeisen informaation ja päätelmät.

Kirjan teoreettisena kehysenä on Neuvosto-Karjalan aseman tarkastelu keskus-periferia-asetelman avulla. Siihen yhdistyy pohdinta Neuvostoliiton alueiden ja koko maan kehitystavoitteiden ristiriidasta. Karjalassa katsottiin, ”että alueita kehittämällä koko maa kehittyisi kun taas suunnitelmatilous pyrki kokonaiskehitykseen – alueita toki hyödyntäen, mutta ei välttämättä kehittäen. Suunnitelmatilous sitoi alueet yhdeksi kokonaisuudeksi ja valta siirtyi voimakkaan keskittämisen kautta keskuksen”, jossa päätökset tehtiin koko valtakunnan edun nimissä. Keskus-periferia -asetelman käsittely jää väitöskirjassa mielestämme kuitenkin melko ohueksi kahdesta syystä. Ensinnäkin, keskus-periferia -keskustelu on pohjimmiltaan osa laajaa ja monisyistä alueellisen eriarvoisuuden keskustelua, mikä Aution väitöskirjassa jää vaille huomiota. Toiseksi, keskus-periferia -asetelmaa käytetään väitöskirjassa kapeasti ”toimijoiden” (Neuvosto-Karjala/periferia -keskushallinto/keskus) käsitteellistämässä eikä niinkään koko työn läpi testattavana teorianä. Sekä teorian pohdiskelu että teorian ja laajan empiriisen aineiston yhdistäminen jäävät hieman ohueksi. Teorian ja empirian välinen vuoropuhelu on näin ollen

väitöskirjassa melko vähäistä. Tosin tekijä itsekin kertoo vasta hiljattain muuttuneensa teoria-kielteisestä ”teorioihin periaatteessa myönteisesti suhtautuvaksi”. Jatkokutkimuksessa olisi siis varaa syventää keskus-periferia -asetelman analysointia, ehkä yhteistyössä lähitieteiden kanssa. Tässä yhteydessä täsmentyisi myös Aution väitöskirjassa silmään pistävä ’paikallisen’ ja ’alueellisen’ tason välinen käsitteellinen ero. Etenkin 1990-luvun puolivälissä Venäjällä tehtyjen paikallishallinnon uudistusten jälkeen Karjalaan pitäisi viitata alueena ja sen sisäisiin alueisiin (esim. kyliin) paikallistalouksina.

Karjala täyttää periferian tunnusmerkkejä niin etäisen sijaintinsa, talouden alhaisen jalostusasteensa kuin keskuksen verrattuna olemattomaksi osoittautuvan taloudellisen päätösvaltansa osalta. Myös sen etninen identiteetti poikkeaa keskushallinnosta. Yhden väitöskirjatyön puitteissa ei ole ollut mahdollista verrata Neuvosto-Karjalan asemaa ja kehitystä muiden Neuvostoliiton alueiden asemaan ja kehitystieteen. Vertailu voisi kuitenkin jatkossa laajentaa kuvaamme keskus-periferia -asetelmasta. Neuvostoliitossa keskeinen ongelma liittyi alueiden oman kehityksen ja koko maan kehityksen ristiriitaan. Nimenomaan keskuksen päätöksenteon ehdottomuus alisti alueet koko maan tavoitteiden saavuttamiseen. Esimerkiksi Leningrad ei ollut talouden kehityksasteeltaan alhainen eikä sijaintinsa puolesta (ainakaan avointen rajojen olosuhteissa) periferinen. Neuvostoliiton alueiden joukossa elintasoltaan korkeimpiin kuuluneena ja teknologiselta kehitykseltään innovaatiokeskuksen asemassa ollut kaupunki oli kuitenkin yhden keskus-periferia -asetelman mittarin – päätösvaltan – suhteen selvästi heikko verrattuna keskushallintoon. Neuvostoliiton keskus-periferia

-asetelmassa oli siis piirteitä, jotka eivät liittyneet sijaintiin tai taloudelliseen kehitysasteeseen. Autiokin toteaa tähän liittyen Karjalan täyttävän periferian määritelmät ”niiltä osin kuin sosialistiseen talousjärjestelmään kuuluva alue voi täyttää kapitalistiseen järjestelmään kuuluvia määritelmiä”. Tässä itse asiassa olisi voinut olla yksi väitöskirjan

teoreettisen kontribuution paikka. Havainto on arvokas ja olisi ansainnut syvemmän, empiirisestä työstä historioitsijan näkökulmasta kumpuavan kommentin.

Kaiken kaikkiaan Aution väitöskirja on antoisaa, tukevaa ja sujuvasti kirjoitettua luettavaa, jota voi suositella Neuvostoliiton taloushistoriasta sekä Neuvosto-

Karjalan ja nykyisen Karjalan asioista kiinnostuneille lukijoille. Väitöskirja tarjoaa laajan aineiston ja jäsennellyn kuvan yhden Neuvostoliiton alueen kehityksestä. Näiden pohjalta muut tieteen alat voivat täydentää Aution muodostamaa kuvaa alueen kehityksestä.

**Antti Helanterä ja
Riitta Kosonen**